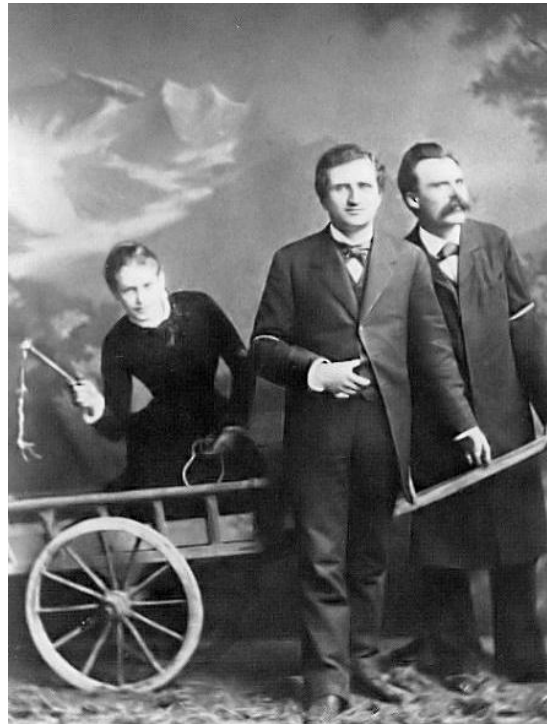

Lou Andreas-Salomé gick sin egen väg

Göteborgs-Posten

Kultur

11:00 - 20 dec, 2020

Lou Andreas-Salomé går över 100 senare fortfarande inte att definiera utifrån vare sig dåtidens eller nutidens rörelser. Inte feminist, inte revolutionär – men en viktig kvinnlig tänkare som rörde sig fritt mellan 1800-talets viktigaste intellektuella.

Per Magnus Johansson skriver om psykoanalysens självständiga diktare.

Lou Andreas-Salomé, döpt till Louise von Salomé, föddes 1861 i en aristokratisk familj i Sankt Petersburg. Fadern, Gustave von Salomé, var en rysk general med fransk härkomst. Modern, Louise von Salomé (född Wilm), kom från en välbärgad familj av sockerproducenter och hade nordtyskt ursprung. I hemmet var huvudspråket tyska, andra språket franska och ryska det tredje. Barnjungfrun var ryska och guvernanten fransyska. Louise var det sjätte barnet, hade fem äldre bröder och var alltså enda flickan i den med dagens mått mätt barnrika familjen. Enligt hennes memoarer blev hon tidigt självständig, försjunken och drömsk. Hon beskrivs

i sin ungdom ha varit en vacker flicka med långa ben, smala höfter, stora klara ögon, liten rak näsa, sensuell mun, långt blont hår och hög panna.

Lou Andreas-Salomé upptäckte förbindelser mellan psykoanalysen, skönlitteraturen och filosofin, och kom att publicera nio romaner, ett tjugotal noveller, tre dramer, monografier, ett hundratal recensioner och essäer om bland andra Friedrich Nietzsche (1894), Henrik Ibsen (1892) och Rainer Maria Rilke (1928) samt ett betydande antal psykoanalytiska artiklar och essäer. Andreas-Salomés författarskap är ständigt och alltså aktuellt. Hennes tankar om det invecklade förhållandet mellan kärleken till den andre och självkärleken fångar vår tid, liksom att ambivalensen kan vara en del av kärleken.

Det är möjligt att vara erotiskt drabbad av en person som man inte hittar fram till i ett annat avseende. Kärleken kan innehålla såväl det högsta som det lägsta. Hon skriver att vi kan "hänföras av en nacklinje och bli besvikna på klangen i en röst". "Erotiken som själens totala gripethet", som hon formulerar sig i ett annat sammanhang. Hon skildrar kärlekens gåtfullhet och komplexitet, liksom idén om hur den kreativa människan möter sin utsatthet och berusning: de båda elementen utgör själva skaparkraftens förutsättning. Hennes bidrag om narcissismens dubbelhet, liksom om sublimeringens intima karaktär, är originella.

Salomé hade nära utbyten med Nietzsche

Hon förstod att så kallat vetenskapliga sanningar kunde komma till uttryck i den poetiska framställningen; att en del av det psykoanalytiska tankegodset bäst framställs i en litterär form.

Salomé lämnade 1880 Sankt Petersburg, för att läsa filosofi och religionshistoria vid universitetet i Zürich, som var ett av de första som tog emot kvinnor. Där insöp den unga studentkan all tänkbar kunskap. Hon tvingades emellertid på grund av en lungsjukdom att lämna Zürich och begav sig till Rom. Där lärde hon känna Malwida von Meysenbug, och genom henne, 45 år äldre än Salomé, skapade hon ett intellektuellt kontaktnät. Mellan 1883 och 1903 var hon verksam i Berlin och från 1903 fram till sin död levde och arbetade hon i Göttingen. Hon gifte sig 1887 med

Friedrich Carl Andreas, som sedermera skulle bli professor i orientaliska språk vid universitetet i Göttingen.

Äktenskapet beskrivs som okonventionellt. Han var aldrig hennes äkta man i den allmänt accepterade betydelsen av ordet. Friedrich Carl Andreas etablerade ett förhållande till parets hushållerska och fick barn med henne, och Lou Andreas-Salomé var äventyrlig, frihetssökande och ofta ute på resande fot, inte sällan med sin kollega Frieda von Bülow. Hon skriver att hon inte kunde vara trogen någon annan än sig själv. I den meningen föregriper hon den franske psykoanalytikern Jacques Lacans uppmaning att inte göra avkall på sitt eget begär. (Ne pas céder sur son désir.)

Lou Andreas-Salomé hade nära utbyten med Friedrich Nietzsche och Rainer Maria Rilke. Båda berörde henne djupt. Hon mötte Nietzsche i april 1882 i Rom, då han var i det närmaste blind och led av svår huvudvärk. Hon blev bekant med Rilke i maj 1897 och bröt upp från honom omkring 1900. De träffades i München. Hon var 36 år och han 21. Efter två kvällar bestämde de sig för att skaffa en gemensam övernattningslägenhet.

Hon hade ett omtumlande kärleksförhållande med filosofen Paul Rée och kom att leva med honom under sin tid i Berlin. De umgicks med delar av Europas intellektuella elit. Rée och Salomé lyckades i tre års tid leva i ett tillstånd av könlöst intellektuellt partnerskap som var Salomés ideal och blev Rées verklighet. När de skildes plågades han, övergav sitt arbete som filosof och började praktisera som läkare i en liten tysk by.

Under flera år levde hon med sin läkare Friedrich Pineles, kallad "Zemek". Hon hade träffat honom senvåren 1895, då hon var 34 år gammal, i Wien på en tillställning arrangerad av feministen Marie Lang. Pineles var en av de sju studenter som följde Freuds seminarium vintern 1895-1896. Han var 27 år då han mötte Salomé och hon således sju år äldre. De blev förälskade och mellan dem utvecklades en lidelsefull kärlek. Det faktum att hon var gift hindrade inte de två från att fullt ut leva ut sin passion. Varje gång hon vistades i Wien var de tillsammans och de begav sig regelbundet ut på gemensamma resor. Hon blev 1902 gravid med honom, men drabbades av ett missfall, eller än mer sannolikt valde hon att göra abort. Vid denna tidpunkt flyttade hon tillsammans med sin man – Friedrich Carl Andreas – till Göttingen, då han fått en professur i staden.

Anslöt sig inte till tidens ismer

Salomé träffade Sigmund Freud för första gången 1911 på den psykoanalytiska kongressen i Weimar. Hon följde initialt Alfred Adlers seminarium, men i samband med att hon upptäckte Freuds arbete koncentrerade hon sig på att utveckla sina färdigheter inom psykoanalysen. Hon blev en central person för honom och sedermera även för hans dotter Anna. Den ryskfödda författarinnan installerade sig som psykoanalytiker 1915 i Göttingen. Hon hade, enligt Freud, en speciell lyhördhet för psykoanalysens teori och praktik.

Franska intellektuella kvinnor likt Elisabeth Roudinesco, Françoise Giroud, och Chantal Talagrand har alla publicerat texter om Lou Andreas-Salomé. När vi senast åt lunch på la Rotonde berättade Roudinesco att hon läste Salomé igen: ”så berörande”. I det stora trebandsverket om kvinnor – ”le Dictionnaire universel des Créatrices” – på knappt femtusen sidor är det Talagrand som skrivit om Salomé. I Sverige har inte minst Ebba Witt-Brattström ägnat sig åt henne.

Salomé blev inte revolutionär i Ryssland och inte heller feminist i Italien. Hon förblev vetgirig och var inte benägen att ansluta sig till tidens dominerande ismer. Hon gick sin egen väg. Alltid i rörelse och ständigt i arbete. Sökande, orädd, gränsöverskridande, idealiserad och beundrad. Hon levde ett emanciperat, okonventionellt, kompromisslöst och solitärt liv; barnlös och älskad av sina arvtagare: exilerade och kosmopolitiska intellektuella, feminister och psykoanalytiker. Hon dog den femte februari 1937. Hennes sista ord blev: ”I hela mitt liv har jag verkligen arbetat och bara arbetat. Varför?”

Per Magnus Johansson